

UPRAVLJANJE PRIMJENOM PRISTUPA TEMELJENOG NA PROCJENI RIZIKA POSLOVANJA I RIZIKA OD PRANJA NOVCA

UDK 658:005
Stručni rad

Valentina Vinšalek Stipić, dipl.oec., Lovorka Blažević, dipl.oec.
Računovodstveno - financijski sektor
Autotransport d.d. Šibenik
Draga 14, 22000 Šibenik, Hrvatska
Telefon: 022-216-053 Fax: 022-219-892 E-mail: valentinavinsalek@net.hr

SAŽETAK - Analiza poslovanja na temelju procjene rizika je mjera ili alat upravljačkog menadžmenta koji obuhvaća određivanje, analizu i upravljanje rizicima mjerodavnim za istinitost i vjerodostojnost financijskih izvještaja u skladu s općeprihvaćenim računovodstvenim metodama, uzimajući u obzir događaje u društvu i izvan njega. Interna revizija, kao sastavni dio menadžmenta, koja se temelji na riziku pridonosi uspješnom poslovanju poduzeća imajući obvezu i odgovornost procjene izloženosti poduzeća neizvjesnosti i ključnim rizicima koji su prijetnja za ostvarivanje ciljeva poduzeća.

Pristup temeljen na procjeni rizika bi trebali koristiti svi sudionici u gospodarskim kretanjima u svrhu procjenjivanja rizika od pranja novca koji prati klijente, novčane ili naturalne transakcije, geografsko područje, tražeći potencijalno sumnjive radnje. Analiza i procjena rizika ne predstavljaju jednostavan pristup problemu pranja novca nego teži put pri čemu je pravilna prosudba od iznimnog značaja za čitav sustav. Kako bi procjena rizika bila što stvarnija potrebno je koncentrirati se na stvarni rizik te nastojati maksimizirati koristi za društvo i zajednicu kao osnovna korist od uvođenja ovog pristupa i kao mjera za identifikaciju rizika, prevenciju ili smanjenje istog.

Ključne riječi: Pranje novca, rizik, rizik poslovanja.

ABSTRACT - The analysis of business on the basis of risk assessment is a measure of control or management tool, which includes the identification, analysis and management of risks relevant to truthfulness and credibility of financial statements in conformity with generally accepted accounting principles, taking into account developments in society and beyond. Internal audit, as an integral part of management, based on risk contributes to a successful business enterprise having duties and responsibilities of assessment of exposure to key business uncertainty and risks that are a threat to the achievement of company objectives. Approach based on risk assessment should be used by all participants in the economic trends in order to assess the risk of money laundering that monitors customers, financial or in-kind transactions, geographic area, looking for potentially suspicious activity. Analysis and risk assessment does not represent a simple approach to the problem of money laundering, but a harder way with proper evaluation of importance for the whole system. To estimate the risk to be as realistic it is necessary to concentrate on the real risk and seek to maximize the benefits to society and the community as a key benefit from the introduction of this approach as a measure for risk identification, prevention or reduction of the same.

Keywords: Money laundering, risk, business risk.

1. UVOD

U današnje vrijeme je posebno izražena potreba za fokusiranjem menadžmenta na rizike u poslovanju, odnosno prema stvaranju dodane vrijednosti, kroz pribavljanje informacija potrebnih za prepoznavanje, razumijevanje i procjenu potencijalnih rizika. Posljedica orijentacije usmjerene na pristup utemeljen na rizicima je veća vrijednost informacija dobivenih iz takvog djelovanja za menadžment u procesu odlučivanja.

Iako je rizik bio sastavni dio poslovanja, s novim trendovima u menadžmentu prešao je u njegovo samo središte. Kako bi njihovo djelovanje bilo učinkovitije, upravljački menadžment bi najprije trebao provesti stratešku analizu industrije u kojoj poduzeće djeluje, analizu njegove strategije i poslovnih ciljeva, te s tim povezanih odgovora na rizike. Pri tome se trebaju orijentirati na temeljne rizike koji utječu na strategiju poduzeća, te na način na koji okruženje utječe na te rizike pri čemu fokus ipak treba biti izloženost poduzeća neizvjesnosti i njegovi ključni rizici. Isto tako,

strateška analiza je neophodna kako bi se s obzirom na ciljeve poduzeća, strategiju i značajne rizike s kojima je suočeno poduzeće, odredila strateška važnost, inherentni rizici i kontrolno okruženje svakog ključnog poslovnog procesa.

2. POJAM PRINCIPA TEMELJENOG NA PROCJENI RIZIKA POSLOVANJA

Procjena rizika poslovanja je analiza potencijalnih prijetnji i slabih točaka kojima je poduzeće izloženo unutar organizacije i izvan nje, dok rizik pranja novca podrazumijeva rizik da će netko od poslovnih strana zlouporabiti financijski sustav za pranje novca, odnosno da će neki poslovni odnos ili transakcija biti posredno ili neposredno upotrijebljeni za pranje novca ili pribavljanje osobne koristi.

Pristup temeljen na procjeni rizika je proces i načina rada koji omogućava poslovnim subjektima identificiranje i mjerenje potencijalnih rizika koji prate klijenta, transakcije ili područja iz kojih klijenti dolaze te razvijanje strategije za smanjenje rizika poslovanja i alokaciju resursa na ona područja gdje je to najsigurnije i najpotrebnije. Procjena rizika je alat kojeg trebaju koristiti svi poslovni subjekti kroz upravljačku funkciju menadžmenta.

Korištenje ovog pristupa omogućuje pravilnu i efikasnu alokaciju resursa koji se usmjeravaju sukladno procijenjenom stupnju rizika po principu najveći rizik najveća pozornost, što znači da ovaj pristup nadilazi samo upravljanje rizikom i eliminiranje rizika. U tom slučaju upravljački menadžment nakon provođenja analize i procjene rizika kreira strategiju za upravljanje rizikom i smanjivanje rizika s ciljem provođenja mjera dubinske analize poslovanja i otkrivanja sumnjivih aktivnosti i transakcija.

Pristup temeljen na procjeni rizika ovisi o veličini i kompleksnosti poslovne organizacije te prirodi aktivnosti kojima se organizacija bavi te u skladu s tim menadžment treba planirati i razraditi poslovnu strategiju usmjerenu ka procjeni rizika. Osim planiranja na temelju procjene rizika poslovanja poduzeća, menadžment treba koristiti procjenu rizika i na nivou pojedinih poslovnih jedinica ili odjela u sklopu mikro procjene rizika koja je usmjerena na dijelove poslovnih jedinica. Izostankom analize i procjene rizika poslovanja poduzeća spadaju u rizičnu skupinu poslovnih subjekata nesvjesni opasnosti koje mogu pogubno djelovati na uspješnost njihova poslovanja.

3. CILJ I FOKUS PRISTUPA TEMELJENOG NA PROCJENI RIZIKA

Cilj uvođenja pristupa temeljenog na procjeni rizika je onemogućiti ilegalno stjecanje novca i sprječavanje daljnjih ilegalnih aktivnosti kroz povećan fokus na identificiranje visoko rizične

aktivnosti. Pored toga svrha pristupa temeljenog na procjeni rizika je omogućiti nadzornim i regulatornim tijelima što bolju prilagodbu sustavu za prevenciju od pranja novca i kriminalnih radnji sukladno trendovima i pojavnim oblicima otkrivenim kroz analizu i procjenu rizika poslovanja.

Prema stajalištima struke pristup temeljen na procjeni rizika mora imati svoj fokus na outputu, a ne na inputu. Fokus je na utjecaj koji ova mjera ima na kriminal koji izaziva negativne učinke na društvenu zajednicu u cjelini. U svakom slučaju, analiza rizika mora se provesti s ciljem utvrđivanja onih područja gdje je rizik poslovanja najveći, odnosno utvrđivanje najosjetljivijih područja i fokusiranje na njih u skladu s tim. U tom slučaju potrebno je utvrditi najrizičnije klijente, proizvode i usluge, uključujući i kanale kojima se služe.

U slučajevima kada se utvrdi postojanje visokog rizika u poslovanju, menadžment poduzeća mora sukladno međunarodnoj i domaćoj legislativi razviti i primijeniti programe i procedure za smanjivanje identificiranog rizika pomoću regulatornog sustava, te u skladu s tim poduzeti razumne mjere u svrhu ažuriranja podataka o klijentu i poduzeti odgovarajuće mjere za provođenje tekućeg nadzora za otkrivanje sumnjivih transakcija.

4. UVOĐENJE PRISTUPA TEMELJENOG NA PROCJENI RIZIKA

Uvođenje pristupa temeljenog na procjeni rizika poslovanja omogućuje menadžmentu identifikaciju glavnih područja rizika s kojima su suočeni uzimajući u obzir poslovne partnere, proizvode i usluge, zemljopisno područje u kojem se poslovne organizacije nalaze, u cilju upravljanja identificiranim rizicima i nastojanju smanjenja istih. Međunarodna tijela koja reguliraju uvođenje i provođenje pristupa temeljenog na procjeni rizika su:

- *FATF*¹ je tijelo koje razvija i promiče politiku na nacionalnoj i međunarodnom stupnju za borbu protiv pranja novca i financiranja terorizma. FATF nadzire napredak svojih zemalja članica u implementaciji potrebnih mjera, vrši reviziju mjera za borbu protiv kriminalnih radnji te promiče provedbu mjera na globalnoj razini.
- *MONEYVAL*² je odbor za evaluaciju i implementaciju mjera za sprječavanje pranja novca pri Vijeću Europe. Cilj MONEYVAL-a je osigurati da zemlje članice imaju efikasan sustav za borbu protiv financijskog kriminala te

¹ FATF (Financial Action Task Force) je međuvladino tijelo osnovano 1989. godine na forumu zemalja G7 u Parizu. U ovom članstvu su 31 država i dvije međunarodne regionalne organizacije te Europska komisija.

² MONEYVAL je posebni odbor Vijeća Europe osnovan 1997. godine. Članice ovog odbora su sve zemlje članice Vijeća Europe, kao i zemlje kandidati, a koje nisu članice FATF-a.

da su usklađene s međunarodnim standardima kao što su npr. Preporuke FATF-a, Konvencije UN-a, te Direktive Europskog Parlamenta i Vijeća.

- *Wolfsberg*³ grupa ima za cilj razvoj standarda primjenjivih za financijsku industriju i s tim povezanih pristupa za sprječavanje pranja novca i kriminalnih radnji.

FATF je 2007. godine donio Smjernice za primjenu pristupa temeljenog na procjeni rizika. Smjernice imaju za cilj uspostavljanje jedinstvenog razumijevanja samog pojma pristupa temeljenog na procjeni rizika te praktičnu primjenu istog. Osim osnovnih smjernica FATF je donio i sektorske smjernice za primjenu na pojedinim sektorima. Kao sastavni dio pristupa temeljenog na procjeni rizika MONEYVAL provjerava poštivanje i primjenu FATF-ovih preporuka kroz ocjenjivanje sustava zemalja o primjeni pristupa temeljenog na procjeni rizika kako to traže Preporuke i Direktive Europskog Parlamenta i Vijeća. Pored toga, *Wolfsberg* grupa je izradila Smjernice koje pomažu institucijama u upravljanju rizikom od pranja novca i prevenciji korištenja institucija u svrhu kriminalnih radnji. Razlog za izradu Smjernica je u činjenici da ih *Wolfsberg* grupa smatra najboljim načinom za razumijevanje rizika koji prijete institucijama, kao i za efikasnu borbu protiv rizika koji prati pojedine klijente i transakcije.

Međutim, princip temeljen na procjeni rizika nije jednoznačan pojam. U slučaju različitih organizacija značajno dolaze do izražaja različite tehnike procjene rizika koje se primjenjuju s obzirom na vrstu poslovanja, odnosno menadžment i regulatorna tijela će koristiti metode i tehnike procjene rizika koje odgovaraju njihovim potrebama. Ovisno o veličini poduzeća, menadžment provodi različite stupnjeve procjene rizika, pa tako mala poduzeća koja imaju na raspolaganju manje resursa, provode procjenu rizika u manjem opsegu dok se dodatna briga posvećuje treningu osoblja radi obavljanja kvalitetnije analize rizika za poslovanje. Problem vezan za veća poduzeća sastoji se u činjenici da usprkos dovoljnim sredstvima alociranim za potrebe provedbe analize rizika te treniranom osoblju, provode ove aktivnosti na formalnoj razini. Problem srednje velikih poduzeća je u tome što su mjere koje oni provode šarolike te značajno odudaraju od stupnja sofisticiranosti jer se radi o različitoj skupini poduzeća koja pripadaju u ovu kategoriju.

³ *Wolfsberg* grupa je udruženje 11 globalnih banaka osnovana 2000. uz Transparency International s ciljem rada na smjernicama za sprječavanje pranja novca primjenjivim za privatni bankarski sektor.

5. IDENTIFICIRANJE I KATEGORIZIRANJE RIZIKA

Osim planiranja provedbe procesa procjene rizika poslovanja cjelokupnog poduzeća menadžment neophodno mora planirati i procjenu rizika pojedinih jedinica poduzeća, tzv. mikro procjenu rizika. Osim planiranja alokacije resursa menadžment poduzeća na temelju informacija proizašlih iz provedene procjene rizika odlučuje o opsegu i vrsti testova potrebnih za obavljanje procjene rizika poslovanja. Kao i kod makro procjene rizika, procjena rizika na razini pojedinih dijelova poduzeća uključuje identifikaciju, mjerenje te rangiranje rizika. Najveća razlika između mikro i makro procjene rizika je u perspektivi sagledavanja rizika. Na makro razini procjene rizika uzimaju se u obzir cjelokupni rizici s kojima je poduzeće suočeno, dok se na mikro razini procjenjuju rizici koji mogu utjecati na ostvarenje ciljeva određene organizacijske jedinice poduzeća.

Kod mikro procjene rizika menadžment poduzeća bi trebao uzeti u obzir i sljedeće tipove rizika, kao i njihove međusobne odnose (Pickett Spencer, 2006: 153.):

1. *Inherentni rizik* - rizik koji je dio same aktivnosti
2. *Kontrolni rizik* - rizik nefunkcioniranja ustanovljenih kontrola koji treba imati najveću važnost za planiranje procjene rizika
3. *Rezidualni rizik* - rizik koji preostaje nakon što menadžment poduzme sve mjere, uključujući i interne kontrole, kako bi se smanjila vjerojatnost pojavljivanja rizika i njegovih posljedica
4. *Revizijski rizik* - rizik koji proizlazi iz neprofesionalnog obavljanja interne revizije, ugroženosti njezine objektivnosti i neovisnosti

Posljednja faza procjene rizika na mikro razini odnosi se na rangiranje rizika, a istovjetna je fazi rangiranja rizika kod makro procjene rizika.

Kao važan preduvjet za dobru i kvalitetnu procjenu rizika neophodno je dobro razumijevanje samog rizika, kvalitetno razvijene procedure koje će se primijeniti te istrenirano osoblje. Svako poduzeće će u skladu sa specifičnostima svog poslovanja, vrsti klijenata s kojima posluje i transakcijama koje provodi primijeniti specifičan način provođenja analize rizika. U skladu s tim menadžmentu nije lako donijeti prosudbu o nivou i stupnju rizika, te utvrditi kriterije putem kojih će mjeriti potencijalni rizik. Najčešće se kod utvrđivanja rizika poslovanja rizik svrstava u sljedeće tri kategorije:

1. *Rizik države* (zemljopisni rizik) - ne postoji jedinstvena metodologija prema kojoj bi se neke države ili teritorij svrstali u nisko ili visoko rizične. Stoga je neophodno koristiti određene faktore prema kojima će biti moguće donijeti prosudbu o nivou rizika koji prati određenu državu kao što su države kojima su izrečene sankcije ili embargo, koje pružaju potporu terorističkim organizacijama, ili države koje imaju visok stupanj korupcije i kriminala.
2. *Rizik klijenta* - analizom klijenata i poslovnih partnera menadžment poduzeća treba utvrditi

postoji li kod njih mogućnost pranja novca i kriminalnih radnji. Procjena stupnja rizika koji prati klijenta predstavlja vrlo značajnu kategoriju za procjenu rizika od pranja novca. Jedan od najznačajnijih alata koji se pri tome koristi je svakako provedena dubinska analiza klijenta prilikom ulaznja u poslovni odnos, kao i tekuća dubinska analiza i praćenje transakcija tijekom poslovnog odnosa. Dobro provedena dubinska analiza predstavlja bazu za utvrđivanje stupnja potencijalnog rizika. Ne postoji univerzalna metoda za procjenu rizika klijenta, međutim svako poduzeće u skladu sa prirodom svog posla treba postaviti određene kriterije prema kojima će poslovne partnere svrstati u određenu kategoriju rizika.

3. *Rizik transakcije ili usluge* - pri utvrđivanju visoko rizičnih transakcija, proizvoda i usluga, menadžment poduzeća posebno treba obratiti pozornost na nove tehnologije i nove usluge. Pri utvrđivanju visoko rizičnih usluga treba uzeti u obzir usluge koje su regulatori, supervizori i vladina tijela označili kao visoko rizične.

Svaka institucija ili menadžment poduzeća će ovisno o prirodi svog poslovanja utvrditi kojoj od kategorija rizika će dati veću ili manju težinu, odnosno uspostaviti kriterije temeljem kojih će donositi prosudbu o rizičnosti transakcija, proizvoda ili usluga, te klijenata ili zemljopisnog područja.

Procjena rizika je jedna od najznačajnijih faza cjelokupnog procesa temeljenog na procjeni rizika jer dovodi do sagledavanja poslovnog procesa cjelokupnog poduzeća na temelju analize rizika. U slučajevima kada je detektiran povećani rizik od pranja novca i kriminalnih radnji institucije moraju pojačati mjere dubinske analize, kontrole proizvoda ili usluga te kanala kojima se klijent koristi.

6. MJERE ZA UMANJIVANJE RIZIKA

Uvođenje mjera za umanjivanje rizika poslovanja podrazumijeva implementaciju određenih vrsta kontrole koje će ograničiti ili smanjiti rizik identificiran tijekom procjene rizika u poslovnoj organizaciji. Ujedno se planiraju i razvijaju mjere koje će biti provedene u situacijama kada je rizik za poslovanja visok. Neke od tih mjera su:

- povećanje razine svijesti o opasnosti od visoko rizičnih situacija u poslovnim odnosima
- traženje odobrenja za uspostavljanje poslovnog odnosa čak i onda kada nije obvezno
- povećavanje nivoa poznavanja poslovnog partnera provođenjem pojačanih mjera dubinske analize
- provođenje pojačanih mjera tekuće kontrole i revizije poslovnog odnosa.

Pored mjera za umanjivanje rizika poslovanja razlikujemo i nekoliko kategorija:

1. *Praćenje rizika* - podrazumijeva uvođenje informacijskog sustava i ažuriranje podataka o

profilu rizika poslovnog partnera, proizvoda ili usluge, transakcije, zemljopisnog područja ovisno o promjenama u poslovanju ili okruženju.

2. *Osiguranje kvalitete procesa i procedura* - potrebno je uvesti i nadograđivati procedure i politike za sprječavanje pranja novca i kriminalnih radnji koje osiguravaju odgovorno ponašanje od upravljačkog menadžmenta do svih zaposlenika.
3. *Trening osoblja* - uključivanje svih zaposlenika u procjenu rizika ima ključnu ulogu u pogledu provođenja što realnije i točnije analize rizika, donošenja odgovarajućih odluka o stupnju i nivou rizika te upravljanja i smanjivanja identificiranog rizika.

Prije organiziranja treninga za primjenu principa temeljenog na procjeni rizika potrebno je procijeniti stupanj rizika jer i sam trening ovisi o stupnju procijenjenog rizika koji se veže uz pojedinu poziciju u organizaciji ili radno mjesto. Tako djelatnici koji su u izravnom kontaktu s kupcima proizvoda ili korisnicima usluga trebaju jednu vrstu vještina, dok upravljački menadžment koji oblikuje poslovnu politiku poduzeća i kreira sustav za sprječavanje pranja novca i kriminalnih radnji treba specifičnu vrstu treninga. Svi zaposlenici, menadžment ili izvršni radnici, moraju biti svjesni okruženja u kojem rade, preventivnih mjera koje su dužni provoditi kao i mjera same organizacije u kojoj rade kako bi analiza i procjena rizika bila što efikasnija.

Prilikom donošenja ocjene o uspostavljenom sustavu za procjenu rizika, nadzorna i regulatorna tijela trebaju sagledati principe i procedure za procjenu rizika, kao i mjere za umanjivanje identificiranog rizika, te se tek tada može dati ocjena ukupnog pristupa temeljenog na procjeni rizika poslovanja.

7. EFEKTI PRISTUPA UTEMELJENOG NA PROCJENI RIZIKA

Efekte uvođenja principa temeljenog na procjeni rizika možemo promatrati kao pozitivne i negativne.

Pozitivni efekti principa temeljenog na procjeni rizika poslovanja su:

- efikasnost troškova
- fleksibilnost
- proporcionalnost

Efikasnost trošenja novčanih sredstava je posljedica dobre analize ukoliko imamo u vidu ograničenost resursa s kojima se raspolaže, jer dobra procjena rizika vodi efikasnom trošenju ograničenih novčanih sredstava. Ono što je važno je činjenica da se ne radi o rezanju troškova i drugim sličnim radikalnim mjerama, nego o dobroj alokaciji novčanih sredstava bez nepotrebnih gubitaka.

Proporcionalnost znači da je potrebno poduzimati korake kako bi se identificirale i ojačale slabe točke i nedostaci, pri tome se treba

koncentrirati na stvarno slabe točke kako bi se kriminalcima otežale aktivnosti vezane uz pranje novca.

Fleksibilnost znači da je neophodno da se obveznici, kao i regulatori i supervizori stalno prilagođavaju realnosti koja je oko njih, budući da kriminalni milje konstantno prilagođava svoje „poslovanje“ i strategije ovisno o riziku koji ih okružuje. Prosudbu temeljenu na analizi i procjeni rizika, kao i znanje i iskustvo stečeno kroz provođenje analize i procjene rizika omogućuju veći stupanj fleksibilnosti. Pristup temeljen na procjeni omogućuje efikasniju prilagodbu u novim trendovima u pranju novca i kriminalnih radnji jer su aktivnosti kriminalnog miljea, kao i cjelokupna situacija temeljito i stalno praćeni.

Negativni efekt uvođenja pristupa temeljenog na procjeni rizika jest rizičnost same prosudbe o stupnju rizika koji prati poslovne partnere, proizvode ili usluge, transakcije i zemljopisno područje. Pretjeran oprez, odnosno svrstavanje poslovnih partnera koji to nisu u visoko rizičnu skupinu izaziva povećanje troškova i krivu alokaciju resursa. S druge strane olako ocjenjivanje poslovnih partnera ili organizacija dovodi do negativnih utjecaja za državu i društvo u cjelini.

8. UPRAVLJANJE PODUZEĆEM PRIMJENOM PRISTUPA TEMELJENOG NA PROCJENI RIZIKA OD PRANJA NOVCA

Pod pojmom pranje novca podrazumijeva se izvršavanje radnji kojima se prikriva pravi izvor novca ili druge imovine za koju postoji sumnja da je pribavljena na nezakonit način u zemlji ili inozemstvu. Faze pranja novca su:

1. *Plasiranje* - primanje gotovine iz ilegalnih izvora stavljanjem u promet kroz financijske institucije kao što su banke, osiguravajuća društva, kasina, investicijski fondovi i sl.
2. *Uslojavanje* - ilegalna sredstva ili imovina se premještaju ili skrivaju kako se ne bi mogao otkriti njihov izvor, odnosno skrivanje sredstava u financijski sustav putem kompliciranih transakcija s više bankovnih računa ili preko računa skrivenih poduzeća i osoba iz različitih zemalja.
3. *Integracija* - ilegalna sredstva ili imovina su uspješno oprani i djeluju zakonito u financijskom sustavu, čime je omogućeno da su dostupna za daljnja investiranja, štednju ili trošenje.

Prema Zakonu o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma⁴ obveznici primjene zakona i mjera za sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma su osobe koje obavljaju profesionalne djelatnosti, osim revizorskih društava to su upravljački menadžment poduzeća, a prvenstveno

financijski menadžment, pravne i fizike osobe koje obavljaju računovodstvene usluge te usluge poreznog i financijskog savjetovanja, kao i odvjetnici, odvjetnička društva i javni bilježnici. Primjenu odredbi Zakona i na temelju njega donesenih propisa menadžment poduzeća osigurava primjenom preporuka i smjernica od strne nadležnih Nadzornih tijela.⁵ Smjernicama za analizu i procjenu rizika od pranja novca i financiranja terorizma⁶ se posebno razrađuje postupak procjene rizika i postupak identifikacije politički izloženih osoba.

Procjena rizika mora se obaviti prije uspostavljanja poslovnog odnosa ili prije provođenja transakcije te sama procjena mora biti sveobuhvatna kako bi se dobio potreban nivo informacija dovoljan za procjenu rizika stranke i transakcije, za primjenu odgovarajućih zakonskih mjera.

8.1. Provedba zakonskih mjera i donošenje internog akta u poduzeću

Menadžment poduzeća je dužan osigurati da se mjere za sprječavanje i otkrivanje pranja novca provode u svim poslovnim jedinicama poduzeća donošenjem internog akta za provođenje istih. Internim aktom moraju se definirati postupci provođenja mjera za procjenu rizika od pranja novca, mjera dubinske analize stranke, postupak utvrđivanja stranih politički izloženih osoba, obveza primjene liste indikatora (koja mora biti sastavni dio internog akta). Zakon preporuča da se internim aktom definira stručno osposobljavanje i obrazovanje djelatnika, vođenje evidencije o prikupljenim podacima, opis provođenja internih postupaka za provjeru identiteta stranke te definirati način obavješćivanja nadležnih tijela i Ureda.⁷ Interna financijska kontrola poduzeća ili računovodstvo poduzeća su dužni izraditi analizu rizika i pomoću te analize odrediti ocjenu rizičnosti poslovnog partnera, poslovnog odnosa, proizvoda, usluge ili transakcije u odnosu na moguće zlouporabe vezane za pranje novca i kriminalne radnje. Također su obvezni u sklopu internog akta izraditi i dopuniti listu indikatora za prepoznavanje sumnjivih transakcija i klijenata u svezi kojih postoje razlozi za sumnju na pranje novca ili financiranje terorizma i kriminalne radnje, a uvažavajući specifičnost svog poslovanja. Prilikom sastavljanja liste indikatora u obzir se treba uzeti sljedeće:

- složenost i opseg izvršenja transakcije
- neuobičajeni sadržaj transakcija
- vrijednost ili povezanost transakcija koje nemaju jasno uočljivu ekonomsku ili pravnu opravdanost odnosno nisu usuglašene s uobičajenim poslovanjem klijenta

⁵ Vidi Članak 83. Zakona

⁶ U daljnje tekstu Smjernice

⁷ Ured za sprječavanje pranja novca RH

- druge okolnosti povezane sa statusom ili drugim karakteristikama klijenta i slično.

Lista indikatora predstavlja osnovne smjernice za obveznike (upravu i menadžment poduzeća ili internu financijsku kontrolu) pri utvrđivanju razloga za sumnju na pranje novca i kriminalnih radnji, te s njima povezanim drugim okolnostima. Lista indikatora se obvezno dopunjava i prilagođava u skladu s poznatim trendovima i tipologijama pranja novca, te okolnostima proizašlim iz poslovanja.

Sastavni dio osnovne liste indikatora za prepoznavanje sumnjivih transakcija i klijenata koju su osobe koje obavljaju profesionalnu djelatnost dužni nadopunjavati čine:

- opći indikatori
- identifikacijske isprave
- gotovinske transakcije
- ekonomski razlozi
- poslovni odnos ili transakcija koja uključuje druge države
- poslovni odnos ili transakcija, vezani na porezne oaze (off-shore)
- indikatori karakteristični za djelatnost revidiranja i računovodstva

U internom aktu su osnovni indikatori razrađeni na posebne indikatore koje je neophodno nadopunjavati novim trendovima u sferi kriminalnih radnji.

8.2. Kako procijeniti stupanj rizičnosti klijenta

Pri analizi i procjeni rizika, odnosno u postupku određivanja ocjene rizika mora se voditi računa o specifičnosti obveznika i njegova poslovanja, npr. o njegovoj veličini, opsegu i vrsti poslova koje obavlja, vrsti stranaka s kojima posluje i proizvoda ili usluga koje nudi.

Ovisno o stupnju rizika, poslovne partnere treba klasificirati u visoko, srednje ili nisko rizičnu kategoriju.

U pogledu vrste stranaka s kojima poduzeće posluje, stranke se smatraju *visokorizične* ukoliko se radi o:

- stranim politički izloženim osobama
- strankama koje nisu osobno prisutne pri uspostavljanju poslovnog odnosa
- stranim pravnim osobama koje ne obavljaju niti smiju obavljati trgovačku djelatnost u zemlju i kojoj su registrirani
- dobrotvornim ili drugim neprofitnim organizacijama, koje nemaju organiziran nadzor svojeg poslovanja
- stranci koji uspostavljaju svoje poslovne odnose ili transakcije u neuobičajenim okolnostima kao što su neobjašnjiva zemljopisna udaljenost između sjedišta naručitelja i obveznika te učestalo i nelogično mijenjanje poslovnih partnera za obavljanje istih poslova
- sličnim sumnjivim poslovnim partnerima, sumnjivim transakcijama ili zemljopisnim područjima koje su definirala, kao visoko

rizičnima, regulatorna tijela ili samo poduzeće internim aktom.

Srednjerizične stranke su one koje prema svom poslovanju, poslovnim odnosima koje uspostavljaju te proizvodima ili uslugama koje nude i transakcijama koje obavljaju, a s obzirom na kriterije rizika, sukladno trećoj Direktivi Europskog parlamenta i Vijeća o prevenciji uporabe financijskog sustava u svrhu pranja novca i financiranja terorizma, nije moguće smjestiti među visoko ili nisko rizične.

Niskorizične stranke su one koje predstavljaju neznatan rizik za pranje novca ili financiranje terorizma, odnosno poduzeće u ovu skupinu može svrstati samo one stranke koje ispunjavaju uvjete što ih pravilnikom odredi ministar financija.

8.3. Provođenje mjera dubinske analize klijenta

Zaposlenici poduzeća u radu sa strankama provode mjere dubinske analize u mjeri i opsegu koji su primjereni njihovom djelokrugu rada, u skladu s odredbama Zakona, propisa donesenih temeljem Zakona, Smjernica i pravilnika, te odluka uprave i menadžmenta poduzeća o rasporedu poslova, zaduženja i unutarnjoj organizaciji.

Mjere dubinske analize stranke posebno obuhvaćaju:

- utvrđivanje i provjeru identiteta klijenta temeljem dokumenata, podataka ili informacija dobivenih iz vjerodostojnog, pouzdanog i neovisnog izvora
- utvrđivanje i provjeru identiteta stranog vlasnika klijenta
- prikupljanje podataka o namjeni i predviđenoj prirodi poslovnog odnosa ili transakcija, uključujući i podatke o izvoru sredstava, te drugih podataka u skladu s Zakonom
- druge mjere dubinske analize poslovnih klijenata koje uključuju i praćenje transakcija, kao i fizičkih i pravnih osoba koje zastupaju poduzeće, te mjere pojačane dubinske analize klijenata koje propisuje Zakon.⁸

9. PRIJETNJE NOVIH TEHNOLOGIJA KOJE OMOGUĆAVAJU ANONIMNOST

Pri uspostavljanju politika i procedura radi smanjivanja izloženosti riziku pranja novca i kriminalnih radnji koji proizlazi iz novih tehnologija koje omogućavaju anonimnost (internet bankarstvo, elektronički novac), financijske institucije uključujući i druga društva koja obavljaju određene usluge platnog prometa ili prijenosa novca bi trebale osigurati primjenu tehnoloških rješenja koja osiguravaju:

- nedvojbenu identifikaciju stranke koja je korisnik elektroničkog bankarstva

⁸ Vidi Članak 8. - Članak 16. Zakona

- vjerodostojnost potpisanog elektroničkog dokumenta
- pouzdanost mjera protiv krivotvorenja dokumenata i potpisa dokumenata
- sustave koji su zaštićeni od preinaka i osiguravaju tehnički i kriptografsku sigurnost procesa upotrebe elektroničkog bankarstva
- ostale uvjete u skladu s pozitivnim propisima kojima je uređeno to područje poslovanja.

Prema Zakonu svi sudionici u platnom prometu ili prijenosu novca dužni su prikupiti točne i potpune podatke o uplatitelju i uključiti ih u obrazac ili poruku koja prati elektronički prijenos novčanih sredstava, poslanih ili primljenih u bilo kojoj valuti. Pri tome ti podaci moraju pratiti prijenos cijelo vrijeme tijekom prolaza kroz lanac plaćanja.

10. ZAKLJUČAK

Rezultat procesa primjene principa temeljenog na procjeni rizika je izražavanje uvjerenja da se rizicima upravlja na način koji je prihvatljiv za poduzeće s obzirom na prethodno utvrđenu razinu rizika koji je ono spremno snositi ili olakšavanje provođenja potrebnih poboljšanja. Osnovni cilj menadžmenta je pružiti informacije o načinu upravljanja rizicima koji mogu utjecati na ostvarivanje ciljeva poduzeća kao i poduzimanje potrebnih postupaka koji će smanjiti izloženost rizicima. S obzirom da su u djelokrugu upravljačkog menadžmenta uvršteni svi rizici poduzeća neophodno je znanje dodatnih vještina kako bi mogli izraziti uvjerenje o upravljanju rizicima poslovanja.

Analiza i procjena rizika mora se redovito obavljati i pravovremeno ažurirati kako bi u svakom trenutku bio identificiran odgovarajući stupanj pranja novca i kriminalnih radnji te radi poduzimanja potrebnih mjera za njihovo smanjivanje.

U ovakvom pristupu upravljanja, procjena rizika poslovanja postaje ključni zadatak menadžmenta koji je u njegovu fokusu kroz cijeli proces upravljanja a naročito kod planiranja budućeg poslovanja. Važnost primjene pristupa temeljenog na procjeni rizika je prvenstveno u tome što takav sustav omogućuje uspostavu bolje ravnoteže između troškova i koristi, pravilno alokaciju resursa te pruža mogućnost usmjeravanja na poduzimanje potrebnih radnji u svezi ciljane kategorije kao što su proizvodi ili usluge, poslovni partneri, transakcije i zemljopisno područje za koje je detektirana veća izloženost riziku od pranja novca i kriminalnih radnji.

Pri uspostavi modela upravljanja temeljenog na procjeni rizika poslovanja koji proizlazi iz rizika pranja novca i kriminalnih radnji, potrebno je naročito voditi računa o kvaliteti samog sustava i kvaliteti donošenja odluka, jer u slučaju neispravnih prosudbi i postupaka, posljedice mogu biti značajno negativne i razmjerno velike.

LITERETURA

1. Al-Shabibi, A. (2009.): Measuring risk can boost AML strategy, Arabian Bussiness
2. Buble, M. (2006.): Menadžment, Split Ekonomski fakultet
3. Pickett Spencer, K.H. (2006.): Audit planning-a risk based approach, New Jersey, John Wiley & Sons
4. Pravilnik o mjerama, radnjama i postupanjima radi sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma trgovačkog društva Autotransport d.d. Šibenik
5. Pravilnik o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma NN 76/09
6. Smjernice za analizu i procjenu rizika od pranja novca i financiranja terorizma, HNB, Zagreb, 2009. godine
7. Tušek, B., Žager, L. (2007.): Revizija - 2. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, HZRIF
8. Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma NN 87/08
9. Žager, K., Mamić Sačer, I., Sever, S., Žager, L. (2008.): Analiza financijskih izvještaja - 2. prošireno izdanje, Zagreb, Masmedia
10. <http://www.coe.int/moneyval> (15.10.2011.)
11. <http://www.fatf-gafi.org> (15.10.2011.)
12. <http://www.fsa.gov.uk> (15.10.2011.)
13. <http://www.mfin.hr/hr/sprjecavanje-pranja-novca> (10.11.2011)
14. <http://www.wolfsberg-principles.com> (15.10.2011.)
15. <http://www.worldbank.org> (15.10.2011.)
16. http://www.hnb.hr/novcan/pranje_novca_terorizam/h-9-preporuka-sprjecavanje-terorizma.pdf (10.11.2011.)